

För dig som väntar föl

För dig som väntar föl

Den här broschyren har vi tagit fram för dig som väntar föl och vill samla på dig några extra tips inför fölsäsongen.

Våren är på ingång, och snart finns det föl med spring i benen i var och varannan hage. Det är en fantastisk tid, men det finns också mycket man ska tänka på inför fölningen, hur man ska agera när det väl sätter igång, och vad som är viktigt att ha koll på när fölet har kommit.

Innan fölningen

Stoets dräktighet

Ett sto är dräktigt i elva månader, även om det kan variera från fall till fall – det normala är cirka 330 dagar plus minus 14 dygn. Föds fölet tidigare än 320 dygn räknas det som prematurt. Stoet kan gå över tiden en månad, något som inte är helt ovanligt.

Dräktiga ston bör hållas avskilda från tävlingshästar och ha lugn och ro i slutet av dräktigheten. Om det kommer nya hästar till stallet är det viktigt att de står i karantän i ett par veckor, för att minska risken för spridning av smittsamma sjukdomar.

Bästa förutsättningarna för stoet

Om stoet ska föla inne behövs en stor, ren och välhalmad box. Ska stoet föla ute på bete behöver hon kunna få vara i fred från de andra hästarna. Tänk på att inte transportera ett högdräktigt sto – om det inte är nödvändigt för till exempel akut vård – under den sista månaden innan fölning. Dräktiga ston bör vara vaccinerade, avmaskade och i gott hull. De flesta ston behöver en ökad fodergeriva under de sista månaderna av dräktigheten, då fölet växer mycket.

Fölvak - hur gör man?

Att ha bra koll på det dräktiga stoet inför fölningen är otroligt viktigt - när en fölning går snett beror det oftast på att stoet har fölat i ensamhet och inte fått hjälp i tid. En övervakningskamera har därför blivit många uppfödares bästa vän de sista veckorna innan fölning. Med en kamera som är uppkopplad mot internet kan man övervaka stoet via mobiltelefonen dygnet runt.

Andra sätter en svettsele på stoet, för att få indikationer på när det är dags. I de allra flesta fall sköter stoet fölningen på egen hand och det bästa är då att inte störa den naturliga processen, utan låta stoet vara i fred - men under uppsikt. Om något går fel är det väldigt viktigt att kunna ingripa i tid för att kunna rädda fölet och i vissa fall även stoet.

Vad bör man ha hemma?

Som ny uppfödare gäller det att vara väl förberedd i god tid, dels med utrustning men också med telefonnummer till veterinär. Ha gärna någon du kan ta hjälp av, som har erfarenhet av tidigare fölningar.

Checklista

- Steril natriumklorid och kompresser för sårvård
- Bandage
- Rena handdukar
- Klorhexidinlösning för navelvård
- Lavemang (t ex Microlax eller Klyx från apoteket)
- Termometer
- Tvål och ljummet vatten i handfat eller rena hinkar
- Steril sax och handskar för att kunna öppna fosterhinnor eller klippa navelsträngen

Det kan även vara bra att ha utrustning hemma för att hjälpa ett sjukt föl, eller om stoet inte har mjölk. Då behöver du:

- Nappflaska
- Stomjölksersättning till första dygnet
- Täcke till fölet för att undvika nedkylning

Stoets signaler

Det gäller att vara uppmärksam på stoets signaler när en fölning närmar sig. Slappa bäckenband och vulva, välfyllt juver och vaxproppar är typiska tecken på att det börjar bli dags. Avelsston följer ofta samma mönster år efter år, så för en nybörjare kan det vara en bra idé att anteckna hur stoet betar sig - då blir det enklare till kommande år.

Ungefär tre veckor innan fölning brukar bäckenbanden, som går från korset till svansen, börja mjukas upp. Ett tips är att känna på dem regelbundet tidigt i dräktigheten - då känns skillnaden. Mellan fyra och sju dagar innan fölningen släpper bäckenbandet och stoets kors ser toppigare ut än tidigare.

Juvret utvecklas under den senare delen av dräktigheten. Vissa ston har välfyllda juver flera veckor innan fölning, medan andra släpper ner mjölken i samband med fölningen. Det vanligaste är att juvret fylls upp och att det bildas rejäla "snorkråkor" i spenarnas mynning, så kallade vaxproppar. Det brukar ske en eller ett par dagar före fölning.

Vissa ston får dock inte vaxproppar. Genom att försiktigt mjölka ur någon droppe mjölk ur juvret kan man istället se hur nära fölningen är – ju tjockare och mer mjölklik mjölken är, desto närmare fölning är det. Det är dock viktigt att inte röra juvret för ofta. Ett annat tecken är att vulvan blir slapp och slemhinnan rödare.

Genom att börja övervaka stoet i god tid före fölningen är det enklare att se ett förändrat beteende. Det är inte ovanligt att stoet slutar äta eller vandrar runt i boxen dygnet eller timmarna innan det är dags för fölning. När fölningen är nära kan stoet flema eller backa upp mot en boxvägg, skjuta rygg och/eller skrapa med hovarna. Så småningom svetts stoet ofta ymnigt och lägger sig ner. Därefter går det vanligtvis snabbt och det tar ibland bara någon minut innan det är igång.

Om stoet blir sjukt eller kastar

Hos cirka 2-5 procent av alla dräktiga ston dör fölet i magen, efter mer än 150 dygns dräktighet. Fölet föds för tidigt och lever inte när det kommer ut – det kallas för att stoet har kastat. Kastningen kan bero på att stoet drabbats av abortvirus, eller något annat virus. Kontakta alltid veterinär om du misstänker att ditt dräktiga sto är sjukt, eller har kastat.

Försäkra sto och föl

Agrias Foster- och Fölförsäkring ger en trygghet om något skulle gå fel under dräktigheten eller fölningen. Försäkringen går att teckna från det 40:e dräktighetsdygnet fram till 30 dagar före beräknad fölning, och ersätter veterinärkostnader upp till 120 000 kronor. Man kan även få ersättning för betäckningskostnader.

Försäkringen gäller sedan till fölet är 30 dagar gammalt, men så snart fölet är fött kan man teckna en individuell försäkring för att få bästa möjliga skydd. Läs mer på agria.se.

Hitta ditt lokala
ombud på
agria.se/ombud
eller ring
0775 - 88 88 88
så hjälper vi dig

Under fölningen

När fölningen är igång gäller det att finnas där för att kunna hjälpa till om det behövs, men ändå inte störa.

Under fölningens första fas visar stoet ofta en viss oro, hon går runt och svettas. Det är under denna fas fostret intar förlossningsställning. Stoet bör ha lugn och ro, och observeras på håll.

Fölningen har tre stadier, där det första stadiet är **öppningsstadiet** – det är då fostervägarna öppnas upp för att fölet ska kunna komma ut. Detta stadie tar mellan 30 minuter och fyra timmar, men det kan vara svårt att ha koll på tiden då vissa ston är bra på att dölja de första symptomen. Att fostervattnet går är det första tecknet på att förlossningsarbetet har börjat.

Därefter kommer **utdrivningsstadiet** – nu kan det gå väldigt snabbt, det tar vanligtvis cirka 20-30 minuter. Det är viktigt att man som stoägare är med och övervakar i detta stadium, det är lätt att missa att något går fel.

Om man ser att fostervattnet går och stoet har starka krystvärkar, men att det inom fem minuter inte kommer ut någon del av fölet bör man kontakta veterinär direkt - då kan det röra sig om ett felläge.

Efterstadiet består just av efterarbetet, att moderkakan ska släppa från livmodern. Om detta inte har hänt efter ett par timmar bör man kontakta veterinär för att få medicinsk hjälp.

Låt navelsträngen brista naturligt

Låt fölet och stoet ligga kvar med intakt navelsträng så länge som möjligt efter fölningen, den går oftast av naturligt när stoet reser sig eller fölet gör resningsförsök. Fölet behöver den blodvolym (cirka 1,5 liter) som finns i moderkakan, och det är bäst att låta naturen själv sköta det. Några centimeter från bukväggen har navelsträngen en inbuktning, en naturlig "bristpunkt". Desinficering av navelstumpen är viktigt för att förhindra infektion, då den är en direkt inkörsport till fölets blodomlopp. Desinficera navelstumpen genom att tvätta med jodopax- eller klorhexidinlösning, eller doppa navelstumpen i en liten kopp med lösning.

Den livsviktiga råmjölken

När fölet väl är ute brukar det ganska snabbt försöka resa sig. Man vill att fölet ska vara uppe på benen inom en timme efter födseln, och ha diat inom två timmar. Vissa föl är mer vilsna och kan behöva hjälp att hitta till juvret. Råmjölken är väldigt viktig - har fölet fått i sig den så får de oftast smak för att dia, och blir snabbt piggare. Ibland kan man behöva mjölka ur stoet några deciliter mjölk och ge det första målet med nappflaska.

Om stoet har läckt mjölk innan fölningen, eller om det tar lång tid innan fölet diar, kan man ta en "foalcheck" 12-24 timmar efter födseln - veterinären tar ett blodprov hemma i stallet, för att se så att fölet har fått i sig tillräckligt med antikroppar.

Håll koll

Om fölet inte lyfter upp huvudet eller gör några försök att sträcka ut frambenen inom 20-30 minuter efter födseln bör du kontakta veterinär. Ring även veterinär om fölet har hängande öron och/eller svaga sugreflexer, eller om det inte står upp och diar inom fyra timmar efter födseln.

Tarmbecket - fölets första avföring

Det är viktigt att fölet kommer igång och bajsar ut det så kallade tarmbecket - svart seg avföring som samlats i tarmen under fostertiden. Efter tarmbecket, som brukar komma ganska snart efter att fölet har börjat dia, ändras avföringen oftast till ljusare färg och lösare konsistens. Om fölet har svårt att få ut den första avföringen kan det behöva hjälp med laxermedel. Kontrollera också att fölet kommer igång och kissar naturligt.

Stoet efter fölningen

Inom ett par timmar efter fölningen bör stoet ha gjort sig av med sin efterbörd. Det kan vara bra att lägga ut fostersäcken för att se så att den är komplett - att inga bitar blivit kvar inne i stoet. Efterbörden kommer normalt inom två timmar.

Om efterbörden inte kommer ut kan du ta ut stoet - utan fölet - i 5-10 minuter och låta henne röra på sig, det brukar påskynda avlossningen. Sitter efterbörden fortfarande kvar efter sex timmar bör du kontakta veterinär. En frisk efterbörd har en jämn rödaktig färg och jämn tjocklek. Om efterbörden ser annorlunda ut, eller om stoet lägger sig och krystar igen efter att efterbörden har gått, är det bra att tillkalla veterinär.

Ha sto och föl under uppsikt

Lämna inte sto och föl ensamma i stallet eller på betet förrän fölet är på benen, har diat, efterbörden har släppt från stoet och man ser att sto och föl har fått kontakt. Ett friskt föl diar cirka tre gånger per timme och lägger sig ner och sover.

Efter fölningen

När fölningen är avklarad - fölet diar och står på benen, och stoets efterbörd har släppt - kan det vara bra att mocka ut allt blött i boxen och strö upp den med ny, ren halm. Bygg gärna upp en kant av strö längs väggen för att förhindra skrapår på fölets leder.

Föl- och ammajouren

Oftast går en fölning bra men ibland är tyvärr olyckan framme och stoet eller fölet överlever inte förlossningen eller tiden strax efter. Då kan det vara viktigt att känna till föl- och ammajouren, som är kostnadsfri och öppen för alla raser.

Systemet bygger på att landets alla uppfödare - oavsett ras och hästsport - anmäler de ston som kan stå till förfogande som ammor. Jouren har dygnetrunt-service, med personlig kontakt under dag- och kvällstid. Nattetid kan man lämna meddelande på telefonsvarare som lyssnas av dagligen. Läs mer om Föl- och ammajouren på www.asvt.se/tjanster/fol-och-ammajouren.

Släppa ut fölet

Om fölet är fött inomhus i stall kan det vara bra att låta sto och föl få komma ut tillsammans och röra på sig redan efter någon dag – om vädret tillåter. Därefter kan man öka på utevistelsen successivt.

Fölets vanligaste sjukdomar

Oftast föds ett friskt och piggt föl. Men inte alltid - några av de vanligaste åkommorna som drabbar fölen är fölsjuka, förstoppning och felaktiga benställningar, sjukdomar som upptäcks under fölets första tid.

Fölsjuka

Fölsjuka är en bakterieinfektion som drabbar fölet under de första levnadsveckorna, när fölets egna antikroppar inte ger fullt skydd. Infektionen börjar någonstans i kroppen som ledinfektion, hjärnhinneinfektion, lunginflammation eller diarré, och kan i värsta fall utvecklas till en allmän blodförgiftning, så kallad fölsepsis. Bakterierna kommer via inandningsluften, genom munnen eller infektion i naveln. Fölsjuka har ofta ett snabbt sjukdomsförlopp.

Symptom:

- Minskad aptit
- Feber
- Kraftig allmänpåverkan och trötthet
- Vissa kroppsdelar, bland annat öronen och benen, blir kalla på grund av försämrad blodcirkulation i kroppen
- Vid ledinfektion tillkommer även svullnad av leden och hälta

Behandling

Det krävs ofta medicinsk intensivvård som antibiotikabehandling och plasmadropp med antikroppar, men även kirurgisk behandling kan bli aktuellt.

Mekoniumförstoppning

Fölet ska bajsas ut sitt tarmbeck, mekonium, inom tolv timmar efter födseln - annars blir det förstoppning och fölet får kolik. Tarmbecket är mörkt och är ofta format som hårda små bollar.

Symptom:

- Kolik, fölet krefsar med hovarna och tittar mot buken
- Fölet krystar och försöker bajsar. Om symptomen blir kraftigare så kan fölet lägga sig på rygg och försöka rulla

Behandling

Kontakta alltid veterinär för rådgivning, men om man tidigt uppmärksammar problemet går det ofta att lösa genom att ge laxermedel som Microlax eller liknande.

Felaktig benställning

Något som ofta drabbar för tidigt födda föl, föl som inte växer normalt eller som har legat fel i livmodern. Fölet kan få olika typer av felaktig benställning.

Symptom:

- Avvikande benställning, antingen genom att fölet trampar igenom kraftigt i kotorna eller är kraftigt uppräta
- Linjen genom framknä till kots eller från bakknä till kots är inte rak
- Kraftigt tåvid eller tåtrång

Behandling

I lindriga fall kan tillståndet växa bort av sig själv. Om behandling behövs är det viktigt att göra den i god tid innan tillväxtzonerna sluter sig. Konsultera därför veterinär och kunnig hovslagare.

Egen försäkring för fölet

Ett föl kan lätt skada sig och bli sjuk. Veterinärbesök blir snabbt dyrt, men med en bra försäkring kan du ge ditt föl det bästa skyddet och få ekonomisk hjälp om ditt föl behöver veterinärvård.

Har du haft Agrias Foster- och fölförsäkring gäller den till dess att fölet är 30 dagar gammalt. Så snart fölet är fött kan man teckna en individuell försäkring för att få bästa möjliga skydd. Läs mer på agria.se

Våra ombud

Agrias ombud är själva djurmänniskor och har stor kunskap om både hästar och försäkring. Våra ombud finns där när helst du kan tänkas behöva hjälp och svarar på dina frågor även på kvällar och helger. De kan hjälpa dig med dina försäkringsfrågor, och om du skulle få en skada hjälper de dig med kontakt till vår duktiga skadeavdelning. Hitta ditt lokala ombud på agria.se/ombud.

